

פרק יז / ברוריה בן-דוד (וייס)

המצב הדתי בממלכת ישראל היווה סכנה לייחודו של עם ישראל כעם ה'.
בפרק יז נכיר את האיש שהעז להילחם בעבודת הבעל והעשתורת בישראל.

מי היה האיש?

אליהו התשבי, מוצאו של אליהו מהישוב תשבה (לכן הוא נקרא גם אליהו התשבי).
יישוב בעבר הירדן המזרחי הנמצא בגלעד שבנחלת שבט גד, לכן כמה מהמפרשים
חושבים שהיה בן שבט גד. ויש הסוברים שהיה מבנימין מיורשי הגלעד לעתיד לבוא
(עוב' פס' יט), על סמך הכתוב (בדה"א ח כז) המונה את אליהו עם גדולי בנימין.
אליהו הנביא הינו דמות פלאית נזירית של איש בעל שיער, אדרת עור על גופו
וחגורת עור על מותניו (מ"ב א ח). אליהו יתגלה לפנינו כדמות יחידאית של נביא
עטופה במסתורין.

איזו בשורה השמיע אליהו בהופעתו הראשונה לפני אחאב?

"חי ה' אלוקי ישראל אשר עמדתי לפניו, אם יהיה השנים האלה טל ומטר, כי
אם לפי דברי". כלומר: אני נשבע שלא יהיה טל ומטר, רק לפי רצון ה'.

מדוע נשבע אליהו לאחאב שתבוא בצורת?

הסיבה לעונש זה מפורשת בתורה: "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש...
השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם, וחרה אף
ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר, והאדמה לא תתן את יכולה" (דב' יא יד ואילך ;
ויק' כו יט ; דב' כח כג).

מסכת חייו הפלאיים של אליהו רצופה הבעת קנאתו לה' ותביעה מישראל ומאחאב
מלך ישראל להיות נאמנים לברית עם ה'. "ויעש אחאב בן עמרי הרע בעיני ה',
מכל אשר לפניו" (טז ל). נשקפה סכנה לביטול אמונת הייחוד בעם ישראל ע"י
צירוף תועבות עבודת הבעלים בישראל.

מה ציווה ה' על אליהו לאחר הבשורה על הבצורת?

שיעזוב את המקום שבישר בו לאחאב על גזרת הבצורת ויסתתר מפני אחאב ואיזבל
(רש"י, רד"ק) בנחל כרית. הכוונה לאחד הנקיקים או לאחת המערות הסמוכים
לנחל. השם "כרית" הוא יחידאי במקרא. מן הכתוב "אשר על פני הירדן" משמע
שהנחל משתפך אל הירדן. "והיה מהנחל תשתה, ואת הערבים צויתי לכלכלך שם"
(פס' ד), לרמוז הרבה שלוחים יש לו למקום להכין מזון ליראיו (במ"ר יח יח).
העורבים נזכרים פעמים רבות במקרא ובתלמוד. לעורב רמת האינטליגנציה
הגבוהה שבעופות. יש להם חיים חברתיים מפותחים המתבטאים במנגנוני
התנהגות מיוחדים. בהתגודדות בשפה קולית, לרבים אף היכולת לחקות קולות
של אדם. האספנות היא תכונה אופיינית לרובם הם אוגרים עודפי מזון. קולם
ופיקחותם שימשו נושאים בספרות ובשירה.

יש בין חז"ל הסוברים שהכוונה לא לעופות אלא לאנשים, הקרויים על שם מקומם "צור עורב" שהייתה סמוכה לירדן (שופ' ז כה ; חולין ה ע"א). רד"ק מסביר "הערבים" סוחרים כמו "ערבי מערבך" (יח' כז כז), ורד"ק מוסיף אולי הסוחרים היו מסתירים אותו. אליהו עשה כמצוות ה' ישב בנחל כרית, והערבים הביאו לו מדי יום ביומו בכל בוקר ובכל ערב לחם ובשר, ומימי הנחל שתה.

היכן הייתה צרפת המוזכרת בפרקנו?

"צרפתה אשר לצידון" זוהי צרפת הנזכרת בנבואת עובדיה (פס' כ). רגילים לזהותה עם הכפר צרפנד השוכנת בין צור לצידון סמוך לים. מוזכרת בתעודות "תל עמארנה" בשם "צרבתו", חרבותיה נמצאות בסביבת הכפר "צרפנד". צידון נפלה לנחלה לאשר אך לא היה בידיו להוריש (יהו' יט כח ; שופ' א לא). מן המפקד שערך דוד אנו למדים שאנשים מישראל ישבו בימיו בתחומיהן של צור וצידון (ש"ב כד ו-ז).

מדוע נדד אליהו מנחל כרית לצרפת?

"ויהי מקץ ימים וייבש הנחל, כי לא היה גשם בארץ" (פס' ז). לאחר זמן מה יכול להיות שהכוונה מקץ שנה לפי הכתוב : "והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו, ימים תהיה גאלתו" (ויק' כה כט). "ימים וארבעה חדשים" (ש"א כז ז). "ויהי דבר ה' אליו לאמר : קום לך צרפתה אשר לצידון" (פס' ט). "קום לך" לשון פקודה וזירוז, כנאמר לאשת ירבעם : "קומי לכי לביתך" (יד יב). "צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך" (פס' ט), כלומר : אגרום לה לרצות לכלכלך. לפי מסורת חז"ל אלמנה זאת הייתה אמו של יונה הנביא (ירושלמי סוכה ה א).

אליהו שהה זמן רב בצרפת אשר לצידון והתארח בבית האישה האלמנה. נלמד איך הציל אליהו את האלמנה ובנה. כאשר אליהו בא לצרפת ראה אישה מקוששת עצים. ניכר היה במלבושיה שענייה היא. כתב רש"י שאליהו לא ידע מי האלמנה שאליה שלח אותו הקב"ה הוא למד מאליעזר עבד אברהם, ואמר בלבו האישה שתיתן לי לשתות מים היא האלמנה. "ויאמר לה קחי נא לי מעט מים בכלי ואשתה". האישה הפסיקה לקושש את העצים והלכה להביא לו מעט מים לשתות. המים היו יקרים באותו זמן, כי גם בצידון הייתה בצורת כבדה כמו בישראל. מה התרחש בלבה של האלמנה למראהו המרשים של הזר המבקש ממנה מים שחייה תלויים בהם? האם היא נענתה לדרישתו מתוך חרדה כדי להסיר איום מעליה בהראותה לזר את טוב לבה בכך שהיא ממהרת להשקות אותו מהמים היקרים לה כל כך?

האם צפתה האלמנה לתגמול כלשהו?

בוודאי שלא, היא לא ידעה מיהו, בעיניה היה הלך עני, רק מתוך רגש רחמים עזרה לו.

בראותו שהאישה הולכת להביא מים הוסיף וביקש ממנה: "לקחי נא לי פת לחם בידך". היא רצתה לנהוג בו מנהג הכנסת אורחים ולתת לו פת לחם, אך לא יכולה הייתה לעשות זאת. היא ענתה לאליהו: אין לי מעוג (עוגת לחם). יש לי רק בתוך הכד מעט קמח כמלוא הכף ומעט שמן בצלוחית. "והנני מקששת שנים עצים ובאתי ועשיתיהו לי ולבני ואכלנהו ומתנו" (פס' יב). כלומר: מן מעט הקמח ומן השמן המועט אעשה מעוג אחד שיספיק לי ולבני לארוחה אחת אחר כך נמות, כי לא יהיה אחרי כן מה לאכול, כי אין לי מאומה בבית. זה המזון האחרון ואין תקווה להשיג עוד.

אליהו זכר את דבר ה' "הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך" (פס' ט). משמע שה' יעשה נפלאותיו ויכלכל את האלמנה ואותו יחד אתה, ולכן אמר לה: "אל תראי, באי, עשי כדברך", כלומר: הסירי את פחד המוות מלבך. הכיני לחם לך ולבנך כאשר אמרת, אבל קודם לכן עשי לי עוגה קטנה. "כי כה אמר ה' אלקי ישראל: כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר, עד יום תת ה' גשם על פני האדמה" (פס' יד). כלומר: הקמח שבכד לא יכלה ושמן הצפחת לא יחסר – לא יגמר, עד שישובו הבריות לאכול מפרי אדמתם.

כיצד התייחסה האלמנה לדבריו של אליהו?

למראה המיוחד במינו של אליהו, ולשמע ההכרזה: "כה אמר ה' אלקי ישראל" האמינה האישה לדברי נבואתו "ותלך ותעשה", סמיכות הפעלים מרמזת על זריזות האישה. האלמנה אפתה מן העיסה עוגה קטנה ונתנה אותה לאליהו, ורק לאחר מכן אפתה עוגה לה ולבנה "ותלך ותעשה כדבר אליהו, ותאכל הוא והיא וביתה ימים" (פס' טו), שנה שלמה. מהמילה "ביתה" אנו למדים שלא פרנסה רק את בנה יחידה, אלא גם את קרוביה.

איזה נס אירע?

"כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר, כדבר ה' אשר דבר ביד אליהו" (פס' טז).

נס נוסף נעשה לאישה האלמנה. מהו?

בנה של האלמנה חלה במחלה קשה "ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה" (פס' יז), לשון ציורית למיתה. האישה האשימה את אליהו בצרה. עצם בואו לביתה גרם שה' יזכור את עוונה וימית את בנה. דרשו חז"ל: שני בני אדם אמרו דבר אחד, לוט וצרפית. צרפית אמרה: עד שלא באת אלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה עירי, והיו מעשי (הטובים) רבים על מעשי עירי. עכשיו שבאת אצלי הזכרת עווני והמת את בני.

לוט אמר : עד שלא הלכתי אצל אברהם היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה עירי, והיו מעשי רבים ממעשי עירי. עכשיו שאני הולך אצל אברהם מעשיו רבים, ואיני יכול לעמוד בגחלתו (בר"ר נ יא).

האישה הפשוטה היא בעיני עצמה חוטאת לעומת איש האלוקים הקדוש ומשום כך היא נענשת בידי שמים, על דרך "פקד עון אבת על בנים" (שמ' כ ד ; דב' ה ט). "ויאמר אליה תני לי את בנך, ויקחהו מחיקה ויעלהו אל העליה אשר הוא ישב שם וישכבהו על מטתו (פס' יט). כנראה שהאלמנה חששה לתת לו את בנה המת בחיקה, ולכן כתוב "ויקחהו מחיקה". אליהו העלה את בן האלמנה לחזר בקומה העליונה, אשר שם ישב לבדו והסתתר בגלל בקשת אחאב מהממלכות השכנות להסגירו (יח י).

הנה הולכת ומתגלה לעינינו דמותו רבת הפנים של אליהו. "ויקרא אל ה' ויאמר : ה' אלקי, הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה" (פס' כ). לא זאת בלבד שהבאת רעה על עמך בבצורת ועלי גזרת להיות נע ונד, גם על אלמנה אומללה זו שסכנה את חייה וחיי בנה למעני ונתנה לי מחסה הבאת רעה והמתת את בנה. במעשה האלמנה אליהו תובע את עלבונה של האישה הענייה, וכורך את עלבונה עם עלבון העם שהגשם נמנע ממנו ועל היותו נאליץ להיות נע ונד.

אליהו השתטח על הילד (כך עשה גם תלמידו אלישע מ"ב ד לד). רד"ק כתב : עשה כן להנשים עליו ולחממו בחום הטבעי היוצא מפניו ומבשרו, כי רוב הפעמים הנסים נעשים על ידי מעט תחבולה מדרך העולם. שלוש פעמים השתטח על הילד ובכל פעם קרא את התפילה : "ה' אלקי תשב נא נפש הילד הזה על קרבו". אל קרבו- אל אבריו הפנימיים. ואז ארע הנס ה' קיבל את תפילתו של אליהו. "וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד על קרבו, ויחי" (פס' כב).

"אליהו נשא את הילד בידיו מן העליה לקומת הקרקע שישבה בו אמו ויאמר אליהו : ראי חי בנך" (פס' כג). האם המאושרת אמרה לאליהו : "עתה זה ידעתי כי איש אלקים אתה ודבר ה' בפין אמת" (פס' כד). האלמנה כבר ידעה שאליהו איש אלקים, אך לאחר שנעשה על ידו נס גדול זה העמיקה אמונתה שאליהו נביא וכי דבריו דברי ה' המה.